

RUUMIILLISUUDEN DISKURSSIT HELSINGIN SANOMIEN HENKILÖKUVASARJASSA "SIELU & RUUMIS"

Anni Hänninen
Kandidaatintutkielma
Suomen kieli
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2021

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Anni Hänninen	
Työn nimi Ruumiillisuuden diskurssit Helsingin Sanomien henkilökuvasarjassa "Sielu & Ruumis"	
Oppiaine Suomen kieli	Työn laji Kandidaatintutkielma
Aika Kevät 2021	Sivumäärä 19
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämä tutkimus selvittää ruumiillisuuteen yhdistyviä diskursseja Helsingin Sanomien julkaisemassa henkilökuvasarjassa "Sielu & Ruumis". Tutkimuksessa lähestytään ruumiillisuutta ja siihen kytkeytyviä ilmiöitä diskurssintutkimuksen näkökulmasta. Tutkimuksessa hyödynnetään myös diskurssi-identiteetin käsitettä, joka havainnollistaa ruumiillisuuden kokonaisvaltaista luonnetta osana ihmisten identiteettiä. Tutkimuksen pääpaino on lingvistiksessä diskurssintutkimuksessa, joten tutkimuskysymykseni ovat: 1. Millaisia diskursseja ruumiillisuuteen yhdistyy "Sielu & Ruumis" -henkilökuvissa? 2. Millaisin kielellisin piirtein henkilökuville kuvataan henkilöiden identiteettiä ruumiillisuuden näkökulmasta?</p> <p>Aineistona tutkimuksessa toimii Helsingin Sanomissa julkaistu, Maria Mustrannan kirjoittama henkilökuvasarja "Sielu & Ruumis". Aineiston henkilökuvat on julkaistu vuonna 2020 eli niitä on yhteensä 12, ja ne on kerätty Helsingin Sanomien kuukausiliitteen verkkoversiosta. Analyysimetodin tutkimuksessa on lingvistinen diskurssianalyysi, jossa kielellisesti perustellun analyysin pohjalta muodostetaan aineistossa ilmeneviä diskursseja ja tarkastellaan niitä diskursiivisina kokonaisuuksina. Analyysin pohjalta tutkimuksessa ilmenee kolme selkeää diskurssia: ruumiillisuus osana minäkuva, dynaaminen ruumiillisuus sekä ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus.</p> <p>Tutkimuksessani selvisi, että ruumiillisuus käsitetään tutkimukseni kontekstissa kolmitahoisena: oma-kohtaisena, muuntuvana sekä sosiaalisena ilmiönä. Ruumiillisuus osana minäkuva -diskurssia rakentavat kielellisesti yksikön ensimmäinen persoona, adjektiivit sekä kopula- ja omistuslauseet. Dynaaminen ruumiillisuus -diskurssissa korostuvat intransitiivisuus, sisältösanat sekä adverbiaalilauseet. Ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus -diskurssissa toteava lausetason ilmaisu vuorottelee konkreettisemmän kuvailun kanssa. Diskurssi-identiteetit vuorottelevat yksityisten sekä julkisten, yleisesti tunnistettujen identiteettien välillä riippuen diskurssista. Näin ollen tutkimus tukee osaltaan aiempien tutkimusten huomioita ruumiillisuudesta, mutta tarjoaa samalla oman tuoreen näkökulmansa ilmiön tutkimuskentälle.</p>	
Asiasanat: ruumiillisuus, diskurssianalyysi, henkilökuva, diskurssi-identiteetti, narratiivinen journalismi	
Säilytyspaikka: Jyväskylän yliopisto	
Muita tietoja: -	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	DISKURSSINTUTKIMUS JA DISKURSSI-IDENTITEETTI.....	4
3	MENETELMÄ JA AINEISTO	7
3.1	Lingvistinen diskurssianalyysi	7
3.2	"Sielu & Ruumis" -henkilökuvasarja aineistona	8
4	RUUMIILLISUUS-DISKURSSIEN ANALYYSI	10
4.1	Ruumiillisuus osana minäkuvaa	11
4.2	Dynaaminen ruumiillisuus.....	13
4.3	Ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus	15
5	TULOKSET JA PÄÄTELMÄT	17
	LÄHTEET	20

1 JOHDANTO

Median ollessa yksi merkittävimmistä todellisuuden rakentajista ja sen kuvaajista nyky-yhteiskunnassa, pitelee se samanaikaisesti myös valtaa vahvasti käsissään sen osalta, mitä tietoa lukijoille, katsojille ja kuuntelijoille välitetään. Mediassa käsiteltävät aiheet vaihtelevat nopeasti nykyisessä, jatkuvasti eteenpäin liikkuvassa tietoyhteiskunnassa, joten on perusteltua ajatella median ja yhteiskunnan elävän niin sanotusti symbioosissa: media on yhteiskuntaa ja yhteiskunta mediaa. (Seppänen & Väliverronen 2012: 171.) Nykyisessä mediamaisemassa esille nousevat aiheet ovat laajentuneet kautta aikojen vaikuttaneiden yhteiskunnallisten asioiden lisäksi myös niin sanotusti yksityisempiin, yksilöä painottaviin kokemuksiin. Tällä hetkellä elämmekin narratiivisen journalismin aikakaudella, jossa kertomuksellisuuden ja yksilöllisyyden kautta kuvataan yhteiskunnallisesti merkittäviä ilmiöitä. (Seppänen & Väliverronen 2012: 86–87.) Yksi näistä aiheista nykyisessä mediamaisemassa on ihminen itse ja erityisesti yksilölliset kokemukset osana identiteetin rakentumisesta. Narratiiviset henkilökuvat yleistyvät jatkuvasti journalismissa, sillä niiden avulla on mahdollista esittää tällainen yksilöllinen kokemus niin, että samalla mahdollistetaan kohderyhmälle samaistumisinnan syntyminen. Ihminen psyykkisenä ja fyysisenä kokonaisuutena toimii osana tätä näkökulmaa. Tutkimuksessani tarkastelen kyseistä ilmiötä rajaamassani tutkimuskehityksessä. Ruumiin ja mielen kahtiajakoa välttääkseni määritän tutkimuksessani psyykkisen ja fyysisen ruumiin kokemukset yhtenä kokonaisuutena, ruumiillisuutena (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004: 7–8.)

Ruumiillisuus osana identiteettiä ja yksilöiden ruumiisiin liittyvät aiheet ovat olleet mediassa esillä, ja niiden pohjalta onkin muodostunut muun muassa kehorauhaa ja kehopositiivisuutta painottavia ilmiöitä, jotka ovat levinneet eteenpäin esimerkiksi sosiaalisen median kautta. Kyseisten ilmiöiden lähtökohdat ovat osittain kolonisoitun ruumiin käsitteessä, jossa yhteiskunnallisten prosessien ajatellaan tuottavan haitallisia malleja sekä esineellistävän ruumiin (Sarpavaara 2004: 42). Näin ollen ruumiillisuuteen keskittyvistä henkilökuvista tehty tutkimus tuottaa tietoa ilmiöön liittyen

journalistisessa kontekstissa. Aineistonani toimivien henkilökuvienv ympärille rakentuva neutraali konteksti on poikkeava, sillä yleisesti ruumis ja ruumiillisuus yhdistyvät usein journalistisissa sisällöissä asenteellisiin puheenaiheisiin (Sarpavaara 2004: 11; Malmberg 2019; Määttänen 2020; Laukka 2018).

Aiempi, ruumiillisuuteen kytkeytyvä diskurssintutkimus kansainvälisellä kentällä keskittyy näkökulmissaan muun muassa kehonkuvan ja itsetuntemuksen rakentamiseen median välittämän ”ideaalikehon” vaikutteiden alaisena. Jo 1990-luvun puolivälissä Thompson ja Hirschman (1995) ovat tutkineet kaupallisesta näkökulmasta kuluttajien itsetuntemuksen, kehonkuvan ja hyvinvointirutiinien yhteyksiä sen aikaisessa kulutuskulttuurissa. Ruumiillisuuden konventiot näyttävät erityisesti kyseisen tutkimuksen tuloksissa, sillä ruumiiseen kohdistuvat diskurssit rakentuvat tutkimuksessa itsekurin ja ruumiin tarkkailun ideologiasta sekä sosiaalisesti tapahtuvan ruumiin normittamisen käytänteistä. (Thompson & Hirschman 1995: 139.) Tuoreempaa näkökulmaa edustaa puolestaan muun muassa Rodgersin (2016) tutkimus, joka tarkastelee ruumiillisuutta nykyisinkin vaikuttavan terveellinen keho -diskurssin ja vallitsevan syömiskulttuurin pohjalta. Tutkimuksen näkökulma painottuu siis vahvasti median luoman ideaalikehon ongelmallisuuteen sekä syömishäiriöiden yleistymiseen suhteessa tähän sosiaalisesti jaettuun ruumiillisuuden ilmiöön. (Rodgers 2016: 194.)

Aiemmat ruumiillisuuden ilmiöitä koskevat suomalaiset tutkimukset keskittyvät puolestaan muun muassa kaunokirjallisiin ympäristöihin, liikunnan ja terveyden konteksteihin, kehon ja sukupuolen yhteyksiin sekä tanssiin ruumiillisuuden osana (Hietaoja 2020; Järvi 2011; Heikkilä 2004; Tikkamäki 2016; Levaniemi & Maaskola 2019). Ruumiillisuuteen keskittyvä tutkimus on siis monipuolista ja mahdollisia tutkimusnäkökulmia on runsaasti. Mediassa ja journalistisissa yhteyksissä esiintyviä ruumiillisuuden ilmiöitä on tutkittu pro gradu -tutkielmissa ja väitöskirjoissa muun muassa ruumiillisuuden sosiaalisen todellisuuden (Ansio, 2012) ja mainonnan ruumiillisten ulottuvuuksien näkökulmista (Sarpavaara, 2004). Ansion (2012) ja Sarpavaaran (2004) tutkimuksissa ruumiillisuus ja siihen kytkeytyvät konventiot piirtyvät täysin ulkopuolisesta näkökulmasta. Ruumiillisuuden kokemus ei näin ollen välity tutkimuksissa suoraa ruumiissa toimivien henkilöiden sanoittamana, vaan välillisesti biologisen, sosiaalisen ja kaupallisen viitekehyksen kautta. Näin ollen tutkimukseni täydentää tutkimuskenttää omasta näkökulmastaan, jossa korostuu henkilökuviissa esiteltävien henkilöiden yksilölliset kokemukset ruumiillisuudesta suhteessa ympäröivään yhteiskunnalliseen kehykseen.

Tutkimusaiheeni on ajankohtainen ja jatkaa osaltaan narratiiviseen journalismiin kohdistuvaa tutkimusta yhdistäen siihen diskurssintutkimuksen teoreettisen viitekehyksen (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 210, 253). Journalismi ja media elävät pysyvässä muutoksessa, joten jatkuva tutkimus takaa ajantasaisen tiedon tästä

yhteiskunnassa merkittävästi vaikuttavasta osasta (Seppänen & Väliaverron 2012: 20). Diskurssintutkimukseen sisältyvien lähtökohtien pohjalta tutkimus välittää myös tietoa ajankohtaisista, yhteiskunnallisesti merkittävistä puheenaiheista sekä niihin liittyvistä diskursiivisista kokonaisuuksista (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 36–37, 146). Toisin sanoen tutkimukseni tarjoaa ajantasaisen ja yksityiskohtaisen selvityksen ruumiillisuuteen yhdistyvistä diskursseista henkilökuvasarjassa, joka on tuotettu suomalaisessa journalistisessa kontekstissa. Tutkimukseni tavoitteena onkin selvittää, millaisia ruumiillisuuteen yhdistyviä diskursseja Helsingin Sanomien kuukausiliitteen henkilökuvasarjassa ”Sielu & Ruumis” esiintyy sekä millaisin sanavalinnoin ja kielellisin piirtein niitä henkilökuvasarjoissa rakennetaan. Tarkastelen aineistoani siis seuraavia tutkimuskysymyksiä apuna käyttäen:

- Millaisia diskursseja ruumiillisuuteen yhdistyy ”Sielu & Ruumis” - henkilökuvasarjoissa?
- Millaisin kielellisin piirtein henkilökuvasarjoissa kuvataan henkilöiden identiteettiä ruumiillisuuden näkökulmasta?

Ennako-oletukseni on, että ruumiillisuus näyttäytyy journalistisessa kontekstissa pääasiassa yksilöllisenä ilmiönä, mutta aineiston perusteella on mahdollista löytää henkilöitä yhdistäviä tekijöitä ja sisältöjä, jolloin aineiston diskursiivinen sisältö kuvaa myös laajemmassa skaalassa ruumiillisuudesta käytävää yhteiskunnallista keskustelua.

Tutkimukseni etenee seuraavasti: Toisessa luvussa avaan diskurssintutkimusta teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä sekä erittelen tutkimukseni tärkeimpiä käsitteitä, kuten diskurssi, diskurssi-identiteetti sekä ruumiillisuus. Kolmannessa luvussa selvennän käyttämäni metodin eli lingvistisen diskurssianalyysin pääperiaatteita tutkimukseni kehityksessä ja esittelen tarkemmin aineistona toimivan, Helsingin Sanomissa julkaistavan henkilökuvasarjan ”Sielu & Ruumis”. Neljännessä luvussa erittelen tekemäni analyysin pohjalta esille nousseet diskurssit sekä niiden keskeisimmät kielelliset ominaispiirteet esimerkkeineen. Viidennessä luvussa esittelen tutkimukseni tuloksia kootusti sekä vertaan niitä aiempien tutkimuksien tuloksiin. Lisäksi tarkastelen tutkimustani kokonaisuutena sekä kriittisestä näkökulmasta että mahdollisten jatkotutkimuksien kannalta.

2 DISKURSSINTUTKIMUS JA DISKURSSI-IDENTITEETTI

Tutkimukseni teoreettisena ja metodologisena viitekehyksenä toimii lingvistinen diskurssintutkimus, joka yhdistää lähtökohdiltaan samankaltaiset tutkimusalat: diskurssien tutkimisen sekä tekstien tutkimisen (Heikkinen 2012: 95). Tarkemmin ottaen lingvistiksessä diskurssintutkimuksessa kieltä lähestytään ja analysoidaan useamman tason kautta, joista ensimmäisenä tarkastelussa on tekstin taso, toisena diskursiivinen tekstin tuottamisen ja tulkitsemisen taso sekä kolmantena kontekstiin kytkeytyvät sosiaaliset tasot (Fairclough 1995b: 98). Keskityn tutkimuksessani erityisesti näistä ensimmäiseen, jonka kautta peilaan huomioitani laajempaan kontekstiin. Tutkimukseni oleellisina lähtökohtina ovat kieli sosiaalisena toimintana, kielen kontekstisidonnainen luonne sekä kertomukset diskursiivisena toimintana (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 36–37, 146). Diskurssintutkimuksen peruspilareina toimivat edellä mainittujen lisäksi merkitykset, kommunikatiivisuus sekä kulttuurisuus (Jokinen & Juhila 1999: 54), joiden pohjalta tutkitaan sosiaalisen todellisuuden rakentumista, tutkimukseni tapauksessa, kirjoitetun kielen näkökulmasta. Tutkimukseni teoreettinen tausta pohjaa näin ollen konstruktivistiseen kielikäsitteeseen (Heikkinen 2012: 96).

Diskurssintutkimuksen kenttä on varsin laaja-alainen ja monitieteinen. Kielen tutkimuslähtöisestä näkökulmasta tarkasteltuna tutkimusala on saanut runsaasti vaikutteita muun muassa filosofiasta, yhteiskuntatieteistä ja kirjallisuudentutkimuksesta (Pälli & Lillqvist 2020: 376). Esimerkiksi yhteiskuntatieteellisen diskurssianalyysin tärkeä anti kielitieteelliselle diskurssianalyysille koskee teoreettista taustaa: jo edelläkin mainittua sosiaalisen konstruktionismin lähtökohtaa, jossa todellisuuden nähdään rakentuvan sosiaalisesti (Pälli & Lillqvist 2020: 381–382). Näin ollen myös kieli rakentaa osaltaan tätä todellisuutta. Diskurssintutkimus on kvalitatiivista tutkimusta, ja sille on ominaista tutkimusprosessin hermeneuttisuus. (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 210, 216.) Viimeaikaisessa diskurssintutkimuksessa käsitteistöä on pyritty myös monipuolistamaan, jolloin on mahdollista huomioida entistä paremmin erilaiset kielenkäytön

mikro- ja makrotasot sekä tasojen yhtäaikaisuus, liikkuvuus ja monikerroksisuus (Heikkinen 2012: 96). Myös omassa tutkimuksessani Heikkisen (2012) mainitsemat kielenkäytön tasot ja niiden eriävät ominaisuudet näyttäytyvät varsin monitahoisena kokonaisuutena, jonka vaikuttimina toimivat kaikki aineistoon kytkeytyvät konventiot.

Perustan tutkielmani teoriataustan Geen esitykselle teoksessa *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (2005). Käytän apunani tiiviisti myös Faircloughin teosta *Analysing discourse: Textual analysis for social research* (2004) sekä diskurssin ja identiteetin suhteeseen pureutuvaa Benwellin ja Stokoen esitystä *Discourse and identity* (2006). Gee (2005) erittelee diskurssintutkimuksen tärkeimpinä työkaluina erilaisten merkityssisältöjen ja -tehtävien tunnistamisen sekä niiden hyödyntämisen diskurssi-analyttisessä tarkastelussa. Oman tutkimukseni kohdalla merkityksellisyyttä, toimijuutta, identiteettejä ja yhteyksiä kuvaavat sisällöt aineistossa ovat avainasemassa laajempien diskurssien muodostamisessa. Erityisen merkitsevää onkin se, kuinka kyseisiä sisältöjä ilmaistaan kielellisesti ja kuinka ne rakentuvat osaksi laajempia diskursiivisia kokonaisuuksia. (Gee 2005: 10–19.) Koska toteutan tutkimukseni lingvistisenä diskurssianalyysinä, diskurssit rakentuvat vahvasti aineiston sisältöjen sekä merkitsevien kielellisten piirteiden suhteesta. Näin ollen huomioni kiinnittyy tutkimuksessani sekä semanttisiin että kieliopillisiin piirteisiin, joita yhtäaikaisesti tarkastelemalla pyrin löytämään vastauksen tutkimuskysymyksiini (Fairclough 2004: 37).

Diskurssi on käsitteenä dynaaminen, mutta lingvistisessä yhteydessä sillä on pääasiassa kaksi ulottuvuutta riippuen sanan käyttöyhteydestä: se nähdään joko kielenkäytön sosiaalisina käytäntöinä tai merkityksellistämisen tapana tietystä näkökulmasta (Fairclough 2004: 26). Heikkinen (2012: 97) tuo esille toisaalta myös diskurssin käsitteen laajemmassa skaalassa risteävinä kehinä, kuten puhetapana, vakiintuneina merkityksellistämisen tapoina, kielenkäyttönä kontekstissa, ymmärryksenä todellisuudesta, tekstiaineistona, merkityssuhteiden järjestelmänä sekä lausetta suurempana kielenkäytön yksikkönä. Edellä mainitut ”kehät” kuvaavat käsitettä erityisesti sen sosiaalisen puolen näkökulmasta ja konkretisoivat sitä, kuinka sosiaalinen toiminta ja kielenkäyttö ovat yhteenkietoutuneita (Pälli & Lillqvist 2020: 375). Tutkimuksessani näkyy diskurssin käsitteen monitasoisuus, sillä tarkastelen aineistossani esiintyviä diskursiivisia sisältöjä yksityiskohtaisesti päästäkseni muodostamaan niistä myös yleisemmin tunnistettavia diskursseja.

Pohjaan analyysini osittain myös diskurssi-identiteetin käsitteen ympärille. Kyseinen käsite on hieman diskurssin käsitettä tarkempi, henkilöiden kielellisiä valintoja painottava analyttinen avain, jonka avulla ruumiillisuuteen kytkeytyvät, henkilökuviissa esille nousevat identiteetit erottuvat. Diskurssi-identiteettiin liittyvät siis tutkimukseni kohdalla ne kielelliset valinnat, joita julkisuuden henkilöt henkilökuviissaan käyttävät kuvaamaan omaa suhdettaan ruumiillisuuteen (Benwell & Stokoe 2006: 26).

Pyrin näistä aineksista muodostamaan diskurssikohtaisia säännönmukaisuuksia, joiden kautta diskurssit rakentuvat tekstitasolla (Pälli & Lillqvist 2020: 393).

Tarkastelen tutkimuksessani siis ruumiillisuuden diskursseja, joten ruumiillisuuden käsite kytkeytyy tiiviisti diskurssin käsitteen yhteyteen tutkimuskehityksessäni. Ruumiillisuutta voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta, mutta tutkimukseni kehityksessä se implikoi kokemista, tekemistä, tietämistä, aikomista sekä vuorovaikutusta. Näin ollen ruumiillisuus piirtyy yhtenä suurena kokonaisuutena, jossa fysiologinen, biologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus vaikuttavat kaikki samanaikaisesti. Tässä yhteydessä myös ruumiillisuuden luonne erityisesti sosiaalisen konstruktionismin näkökulmasta on oleellinen konventio, joka kytkeytyy myös diskurssitutkimuksen teoreettisiin periaatteisiin. (Sarpavaara 2004: 24–25.) Konstruktivistisen kielikäsitteilyn rinnalla myös ruumiin osalta tutkimuksessani vallitsee konstruktionistinen käsitys ruumiillisuuden muodostumisesta. Tarkemmin ottaen tämä tarkoittaa sitä, että konstruktionistisen lähestymistavan mukaan tutkimuksessani korostuvat ruumiiseen sijoitetut sosiaaliset merkitykset omien kokemusten lisäksi; ruumis on sosiaalisten merkitysten paikka, sosiaalinen symboli ja pinta, mihin valtasuhteet kirjoittuvat. (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004: 20.) Myös kielen keskeisyys todellisuuden rakentumisessa on merkittävä osa ruumiillisuuden muodostumisesta sosiaalisissa yhteyksissä (Sarpavaara 2004: 25). Koostavasti voisi siis sanoa, että ruumiillisuus ilmaisee kehon toimintojen ja ”perustekniikoiden” sosiaalisesti ehdollista luonnetta. Huomion arvoista on, että tätä ulottuvuutta ei ole ennen 1980-lukua tunnustettu, vaan keho ja mieli olivat tieteen silmissä selkeästi erillään toisistaan. (Sarpavaara 2004: 40–41.) Käsite on siis suhteellisen uusi, mutta vakiinnuttanut paikkansa aiheesta tehdyssä tutkimuksessa.

3 MENETELMÄ JA AINEISTO

Tässä luvussa esittelen käyttämäni analyysimetodin eli lingvistisen diskurssianalyysin sekä tutkimukseni aineiston, ”Sielu & Ruumis” -henkilökuvat. Tavoitteenani on selvittää lingvistisen diskurssianalyysin periaatteita tutkimukseni viitekehyksessä ja perustella metodin sopivuutta juuri omaan tutkimukseeni. Lisäksi esittelen käyttämäni aineiston ominaisuuksia sekä erittelen siihen kohdistuneita, tekemiäni rajoituksia ja valintoja, jotka ovat tutkimuksen kannalta oleellisia.

3.1 Lingvistinen diskurssianalyysi

Lingvistisellä diskurssianalyysillä tarkoitetaan diskurssintutkimuksen alaan sisältyvää laadullista analyysimetodia, jossa kielentutkimus painottuu erityisesti diskurssien tutkimisen taustalla. Lingvistisen diskurssianalyysin periaatteita noudattaen analyysini keskiössä ovat kielellisten piirteiden pohjalta eriteltyt ja perustellut diskurssit, jotka ilmentävät aineistossa esiintyviä sosiaalisesti jaettuina konventioina (Fairclough 2004: 28–29; Lehti, Haapanen & Kääntä 2018: 5). Kyseiset diskurssit ovat tutkimukseni seuraavat: ruumiillisuus osana minäkuvaa, dynaaminen ruumiillisuus sekä ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus. Hyödynnän analyysissäni erityisesti Geen (2005) erittelemää kielen muotoon (*form*) ja sen tehtäviin (*function*) keskittyvää analyysia. Kyseisessä näkökulmassa kielen rakenteelliset ominaisuudet yhdistetään käytettyjen sanamuotojen tehtäviin ja toimintaan tekstitasolla. (Gee 2005: 54–56.) Tällöin diskursiivisuus näyttäytyy aineistossa merkitsevien kielellisten piirteiden jatkona. Käytännössä tämä tarkoittaa aineiston kielellisten valintojen tutkimista. Keskityn tekstitasolla henkilökuvissa käytettyihin sanavalintoihin sekä kielellisiin rakenteisiin ja muotoihin, joilla ruumiillisuuden merkitystä osana identiteettiä selitetään ja kuvataan (Gee 2005: 54–56).

Lause- ja virketasolla ilmaistavien kielellisten keinojen peilaaminen sisällöllisiin säännönmukaisuuksiin mahdollistaa puolestaan henkilökuvista esille nousevien, samojen merkityssystemien osien, eli diskurssien, erittelyn (Valli & Aaltola 2015: 142–143). Diskurssien rakentumista yhdistää myös henkilökuvia ympäröivä konteksti sekä niiden ”genre” (Heikkinen 2012: 99). Näin ollen julkisuuden henkilöistä kirjoitetut, omakohtaisesti rakennetut ja journalistisessa ympäristössä julkaistut henkilökuvat määrittävät osaltaan tekstien merkitysisältöjä. Esimerkiksi julkinen työ on merkittävä tekijä, joka yhdistää aineiston henkilöitä, ja vaikuttaa osaltaan myös erittelemiin diskursseihin sekä aineistossa rakentuviin diskurssi-identiteetteihin. Identiteetit nousevat esiin diskurssien sisällä kielellisten piirteiden ja merkitysisältöjen pohjalta (Fairclough 2004: 37). Diskurssi ja identiteetti näkyvät lingvistikseen näkökulmasta tietynlaisena kielenkäyttönä, ja ovat kausaalisessa suhteessa keskenään. (Benwell & Stokoe 2006: 26–27.)

Laadulliseen tutkimukseen kytkeytyy myös tutkimuseettisiä haasteita, erityisesti validiuden näkökulmasta. Lingvistisessä diskurssianalyysissä on huomioitava sekä tutkijan oman subjektiivisen näkökulman vaikutukset esimerkiksi aineiston järjestelyyn ja luokitteluun että kielen luonteen vaikutus myös itse tutkimuksen toteutukseen: kontekstisidonnaisuus vaikuttaa diskurssianalyysiin itseensä. (Gee 2005: 113.) Kyseiset haasteet ratkaisen tutkimuksessani noudattamalla diskurssianalyysin neljää peruseräatetta: näkökulman kohdistaminen, analyysin yhteneväisyys, huomioiden kattavuus sekä kielelliset piirteet perustelujen taustalla (Gee 2005: 113–114). Toisin sanoen diskurssianalyysissä on oleellista huomioida tutkimuksen näkökulma ja asetelma kielellisen analyysin taustalla, jolloin kielen tilanteisuus säilyy osana laadullisen tutkimuksen analyysia (Fairclough 2004: 129). Tällöin tutkimuksen kohteena olevasta ihmisten kokemus- ja merkitysmaailmasta voidaan tehdä sosiaalisesti yleistettyjä huomioita myös diskurssien viitekehysessä. (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 211; Gee 2005: 114).

3.2 ”Sielu & Ruumis” -henkilökuvasarja aineistona

Tutkimuksen aineistona on Helsingin Sanomien kuukausiliitteessä julkaistavat, Maria Mustrannan kirjoittamat ”Sielu & Ruumis” -henkilökuvat. Henkilökuvissa esiintyvät suomalaiset julkisuuden henkilöt, jotka ovat tunnettuja ammattinsa ansiosta. Henkilökuvasarjassa esitellään muun muassa juontajia, näyttelijöitä, kirjailijoita, muusikkoja ja urheilijoita, joten henkilöiden kokemus ruumiillisuudesta rakentuu tästä näkökulmasta varsin erilaisista aineksista. Olen rajannut tutkimuksessani käytettävän aineiston vuonna 2020 julkaistuihin henkilökuviin, joita on yhteensä 12. Näin aineisto

on ajankohtainen ja selkeärajanen. Koska tutkimusasetelmani on rajattu tiiviisti aineiston ympärille, sen merkitys tutkimuksen rakentumisen osana on merkittävä (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 234). Aineistopohjaisen diskurssintutkimuksen kehyksessä valitsemani aineiston genre, narratiivinen henkilökuva, tukee osaltaan diskursiivista toimintaa ja vahvistaa tekstin kautta syntyviä kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenliittymiä (Heikkinen 2012: 99). Journalistisen julkaisu ympäristön ansiosta aineisto välittää tietoa myös ajankohtaisista, yhteiskunnallisesti vaikuttavista puheaiheista sekä niihin kytkeytyvistä diskursseista (Mäntynen & Pietikäinen 2019: 36–37, 146). Näin ollen aineiston genre rakentaa osaltaan yhteyksiä, jotka yhdistävät kielen, sosiaaliset käytänteet sekä diskursiiviset sisällöt kontekstissaan tietynlaisiksi (Fairclough 2004: 26–27).

Henkilökuvasarjassa julkisuuden henkilöt kertovat omasta suhteestaan ruumiillisuuteen muun muassa kehonkuvan, psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin sekä omien kokemusten pohjalta. Kielen tasolla aineiston tekstit esitetään yhtenä suorana lainauksena, jolloin syntyy vaikutelma esiteltävän henkilön omasta puheenvuorosta. On kuitenkin huomattava, että kirjoittajalla, Maria Mustrannalla, on ollut päätösvalta siitä, mitä asioita henkilökuvaan päätyy ja mitkä asiat jäävät mahdollisesti pois. Aineisto sisältää tekstin lisäksi mustavalkoiset kuvat niissä esiteltävistä henkilöistä. Henkilöt poseeraavat kuvissa alasti peittäen asennoillaan ja käsillään ”kriittisimmät paikat”. Rajaan kuvat kuitenkin analyysin ulkopuolelle, sillä aineiston multimodaalinen osa ei ole tutkimukseni näkökulmasta katsottuna merkittävässä roolissa.

Henkilökuvat on kerätty Helsingin Sanomien kuukausiliitteen verkkoversiosta. Käsittelin aineistoa useammassa erillisessä tiedostossa analyysin eri vaiheissa. Siirsin aluksi henkilökuviin tekstit Helsingin Sanomien verkkojulkaisusta yksittäiseen tiedostoon, jonka avulla sain aineistostani hyvän kokonaiskuvan. Järjestelin aineiston tiedostoon riveittäin niin, että yhdellä rivillä on yksi virke. Aloitin analyysin raakaluokittelemalla aineiston kuuteen alustavaan diskursiiviseen ryhmään, jonka jälkeen toteutin rivikohtaisen lausetason tyypittelyn kielellisen analyysin helpottamiseksi. Diskursiiviset ryhmät muodostin aineiston sisältöjen pohjalta (Gee 2005: 115–117). Tämän jälkeen järjestin diskursiiviset ryhmät uudelleen yksityiskohtaisemmin niin, että ne muodostuivat kolmeksi laajemmaksi diskurssiksi. Näiden kolmen diskurssin sisällä toteutin varsinaisen kielellisen analyysin, jonka perusteella jokaisesta diskurssista on erotettavissa omat kielelliset ominaispiirteensä (Gee 2005: 113–114).

4 RUUMIILLISUUS-DISKURSSIEN ANALYYSI

Tutkimuksessani ruumiillisuus piirtyy henkilökuvien analyysin pohjalta moninaiseksi ilmiöksi, joka määrittyy jokaisen henkilön omakohtaisena näkemyksenä aiheesta. Aineistosta nousee kuitenkin esiin selvästi kolme diskurssia, jotka kuvaavat tässä kontekstissa ruumiillisuuden ilmiötä myös laajemmassa skaalassa. Nämä kolme diskurssia ovat ruumiillisuus osana minäkuva, dynaaminen ruumiillisuus sekä ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus. Ruumiillisuus osana minäkuva -diskurssissa keskiössä on omakohtaisesti koettu ruumiillisuus ja siihen sisältyvät erilaiset sisäiset ja ulkoiset konventiot, kuten ruumiin ominaisuudet sekä henkilöiden näkemykset omasta ruumiista. Dynaaminen ruumiillisuus -diskurssissa puolestaan keskitytään muuttuvan ruumiin sekä fyysisen ja psyykkisen terveyden aiheisiin, esimerkiksi laihduttamiseen, iän tuomiin muutoksiin sekä erilaisiin vammoihin ja tapaturmiin. Kolmannessa, ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus -diskurssissa käsitellään sosiaalisesti rakentuvaa ja kommentoitua ruumista useasta eri näkökulmasta.

Merkittävää tutkimukseni kehysten kannalta on se, että aineistossa henkilöt kuvaavat omaa ruumiillisuuttaan samanaikaisesti julkisuuden henkilöinä ja yksityisinä henkilöinä institutionaalisesti muodostuvien identiteettien pohjalta (Benwell & Stokoe 2006: 87–89). Näin ollen heidän julkinen identiteettinsä kiinnittyy heidän työnkuvaansa vastaaviin, yleisesti tunnistettuihin ammattinimikkeisiin. Yksityinen identiteetti esiintyy aineistossa puolestaan henkilökohtaisemmissa sisällöissä. Oleellista tässä yhteydessä on, että läpi aineiston julkinen ja yksityinen diskurssi-identiteetti vuorottelevat ja vaikuttavat paikoitellen samanaikaisesti.

Erittelen seuraavaksi aineistossa esille nousevat kolme diskurssia kielellisine ja sisällöllisine erityispiirteineen. Lisäksi selvennän jokaisen diskurssin kohdalla myös niissä esiintyviä diskurssi-identiteettejä, jotka vaikuttavat sisältöjen taustalla, mutta näyttäytyvät myös niiden kautta.

4.1 Ruumiillisuus osana minäkuvaa

Ruumiillisuus osana minäkuvaa -diskurssi painottaa omakohtaista ruumista. Diskurssissa näkyy ruumiillisuuden konstruktionistinen näkökulma, joka korostaa sosiaalisten merkitysten lisäksi ihmisten omia näkökulmia ja kokemuksia. Ruumiillisuus ei näyttäydy siis vain kontrollin ja muokkauksen kohteena vaan ennen kaikkea minuuden paikkana. (Sarpavaara 2004: 42–43.) Tämä näkyy erityisesti diskurssin aiheisällöissä: henkilökohtaiset näkemykset sekä erilaisten ruumiin ominaisuuksien kuvailu ovat tämän diskurssin keskiössä. Myös julkisen työn merkitys vaikuttaa henkilöiden kuvaamien asioiden taustalla. Yleisesti ottaen omakohtaisuus näkyy aineistossa yksikön ensimmäisen persoonan käyttönä, joka ilmaisee puhetilanteen välitöntä osapuolta (VISK § 716) ja luo näin ollen tilanteesta omakohtaisen. Esimerkeissä (1) ja (2) nähdään, kuinka yksikön ensimmäistä persoonaan käytetään merkitsevästi ja nominatiivin lisäksi useissa eri sijamuodoissa:

- 1) Ajatus ruumiista työvälineenä on auttanut *minua* hyväksymään sen.
- 2) *Minulle* muodostui ylipainoisen identiteetti, ja jossain vaiheessa aloinkin lihoa.

Esimerkeistä (1) ja (2) välittyy myös henkilön ja esille nostettujen aiheiden suhde: lauseenjäsennyksen näkökulmasta katsottuna yksikön ensimmäinen persoona toimii aineistossa useissa eri yhteyksissä. Näin ollen muun muassa esimerkissä (1) ensimmäisestä persoonasta muodostuvan objektin *minua* vaikutuksenalaisuus ja rajattuus vaihtelevat (VISK § 927). Toisaalta on todettava, että yksikön ensimmäisen persoonan käyttö on varsin luonnollinen valinta henkilökuvien kontekstin huomioon ottaen.

Ruumiillista minäkuvaa puretaan henkilökuvissa myös ruumiin ominaisuuksia kuvaamalla. Nämä erinäisten ominaisuuksien kuvaukset nostavat esiin ruumiillisuuden fyysisen puolen ja sosiaalisesti jaetun ”osuuden” ruumiista. Ominaisuuksista esille nousevat erityisesti pituus, paino sekä ruumiin yksityiskohdat, joita kuvataan aineistossa kopula- ja omistuslausein, kuten esimerkeissä (3), (4) ja (5).

- 3) *Olen* tällainen *tillinvarsi*, 178 senttiä pitkä ja hoikka.
- 4) *Minulla on* myös *tummat ihokarvat*, ja niitä on reilusti.
- 5) *Ihoni on* kuitenkin *suomalaisen vaalea*.

Koska kopulalauseet ovat luonteeltaan tilojen kuvauksia (VISK § 891), keskittyvät ne tässä yhteydessä erityisesti tiloihin ”jonkinlaisena olemisena” (VISK § 1502). Tässäkin yhteydessä esillä on Sarpavaaran (2004) lisäksi Jokisen, Kaskisaaren ja Husson (2004: 20) kuvaama konstruktionistinen lähestymistapa ruumiillisuuteen, jossa ruumis

toimii erityisesti pintana ja paikkana sosiaalisesti jaetulle normistolle myös yksilön omasta perspektiivistä. Esimerkin (4) mukaisesti omistuslauseet keskittyvät teemasaan pääasiassa omistajaan (VISK § 898), mikä on luonnollista tekstityypin ollessa narratiivinen henkilökuva. Aineistossa omistajat ovat siis elollisia ja subjektimaisia (VISK § 895). Kopulalauseiden yhteydessä adjektiivit (VISK § 603) ovat edustettuina lauseiden predikatiiveina, kuten *pitkä ja hoikka ja suomalaisen vaalea*. Adjektiivien lisäksi kopulalauseissa ruumista kuvaavat metaforat sekä pituutta ja painoa täsmentävät numeraaliset määreet (VISK § 791) esimerkiksi ”hintelä lipputanko” ja ”188-senttinen”. Omistuslauseissa puolestaan omistajia kuvaavat e-subjektit ovat useimmiten tarkentavasta adjektiivista ja määrittävästä substantiivista koostuvia lausekkeita, kuten ”voimakkaat lihakset”, ”pyöreät kasvot” ja ”iso takapuoli”.

Kokonaisuudessaan kyseinen diskurssi on kielellisesti selkeärajainen. Kielelliset piirteet tukevat käsitystä siitä, kuinka ruumiillisuus koetaan tässä diskurssissa omakohtaiseksi ja yksilöllisesti rakentuvaksi ilmiöksi, mutta taustalla vaikuttaa sosiaalisesti jaettu todellisuus. Näkökulmaa todistaa osaltaan myös ruumiin kahtalaisuus: se on meille itsellemme eletty, mutta muille katsottu (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004: 29). Näin ollen yksilöllisiä kokemuksia ja näkemyksiä sanallistetaan osaltaan jaettujen normistojen puitteissa. Tämä vaikuttaa identiteettien tunnistamiseen ruumiillisesta näkökulmasta: itseluottamukseen, -arvostukseen ja -kunnioitukseen liittyvät konventiot syntyvät ja suhteutuvat sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja sosiaalisissa kohtaamisissa (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004: 29), joita tarkastellaan myös omakohtaisesti.

Ruumiillisuus osana minäkuva -diskurssissa diskurssi-identiteetit näyttäytyvät jakautuvan kahteen osaan: yksityisen minuuden ja julkisen työminän välille. Suhdetta ruumiillisuuteen rakennetaan siis pitkälti julkisen ja yksityisen henkilöidentiteetin vuoropuheluna, esimerkkien (5), (6) ja (7) tavoin.

5) Tauon takia *kehoni on viisi vuotta nuorempi kuin tämän ikäisellä huippu-urheilijalla muuten olisi*.

6) *Reagoin tunteisiin helposti keholla*.

7) *Oma keho ei ahdistakaan minua enää sillä tavalla kuin ennen, mutta en ole koko aikuisikäni aikana ollut erityisen tyytyväinenkään siihen*.

Esimerkissä (5) henkilökohtaiset näkemykset sekä erilaisten ruumiin ominaisuuksien kuvailu suhteutetaan julkisen työn vaikutteisiin ja yleisempiin sosiaalisiin konventioihin. Puolestaan esimerkeissä (6) ja (7) näyttäytyy henkilöiden yksityinen minä ilman julkista identiteettiä. Kokonaisuudessaan diskurssi-identiteetit toimivat tässä diskurssissa henkilöiden näkemyksiä reflektiovina sisältöinä, joiden kautta diskurssista rakentuu kontekstiin nähden varsin omakohtainen yleisvaikutelma.

4.2 Dynaaminen ruumiillisuus

Toiseksi diskurssiksi aineistossa muodostuu dynaamisen ruumiillisuuden diskurssi. Muuttuvaa ruumista ja siihen liittyviä aiheita käsittelevässä diskurssissa vaikuttaa vahvimmin materialistis-naturalistinen ruumiskäsitys, jossa ruumis korostuu biologisena kokonaisuutena, joka tarvitsee ravintoa, kärsii kipua, tarvitsee apua ja ikääntyessään lopulta kuolee pois (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004: 20). Biologisen ja fysiologisen ruumiin kokemukset yhdistyvät aineistossa myös henkilöiden identiteetin ja ”minuuden” kehitykseen. Tämä ilmenee välillisesti myös kielellistä piirteistä. Diskurssin merkityssisällöt kuvaavat siis muuttuvaa ja muutoksiin reagoivaa ruumista, mikä näkyy tekstitasolla vahvana intransitiivisuutena (VISK § 459) esimerkkien (8), (9) ja (10) mukaisesti.

- 8) *Olen pari kertaa laihduttanut.*
- 9) *Käyn kuntosalilla kaksi kertaa viikossa, jotta ruumiini muuttuisi kiinteämmäksi ja lihaksikkaammaksi.*
- 10) *Iän myötä olen enenevässä määrin pyrkinyt pitämään lihaskunnosta huolta.*

Intransitiivisuudelle tyypilliset ilmiöt: muutokset, reaktiot, oleminen ja kertyminen ovat yksi tämän diskurssin semanttisista ominaispiirteistä. Verbivalintoja tarkastelemalla voidaan eritellä tarkemmin diskurssissa esiintyvän intransitiivisuuden luonnetta: *laihduttaa, muuttua, pyrkiä* ilmaisevat kaikki dynaamisia ruumiiseen vaikuttavia tiloja, joissa muutos on läsnä. Intransitiivisten verbien adverbiaalitäydennykset esimerkeissä (9) ja (10) muodostavat osaltaan toisen tyypillisen ominaisuuden tälle diskurssille. (VISK § 980; VISK § 994; VISK § 459.) Nämä kielen piirteet ilmaisevat aineistossa muun muassa laihduttamiseen, painonnousuun ja ikääntymiseen liittyviä ilmiöitä. Kokonaisuudessaan ruumiin muutokset piirtyvät siis aineistossa numeraalisiin yksityiskohdin, jotka edustavat ruumiin muuttuvuuden eri tasoja, kuten kuinka usein ja miten paljon: *pari kertaa, kaksi kertaa viikossa* sekä minkä ikäisenä: *iän myötä*.

Dynaamisen ruumiillisuuden diskurssissa kuvataan myös terveyden syy-seuraussuhteita. Ruumiillisuus piirtyy aineistossa muuntuvana tilana, jossa erilaiset vaiheet vaihtelevat riippuen yksilön henkilökohtaisista valinnoista ja kokemuksista, osittain myös sattumasta. Kielellisesti nämä aiheet rakentuvat pitkälti muun muassa Geen (2005: 120) erittelemistä sisältösanoista, joten tekstitasolla sisältö on varsin runsasta:

- 11) *Kyynärpäät, olkapäät, polvi ja nilkka* ovat menneet ja *selän välilevyssä* ollut pullistuma.

12) Minulla on ollut lapsesta asti *huono jalkojen asento*, millä on vaikutusta *alaselässä* asti.

Esimerkeistä (11) ja (12) nähdään, kuinka henkilöt kuvaavat näillä keinolla muun muassa tapaturmia ja pidempiaikaisia vammoja sekä sairauksia. Vaikka esimerkeissä (11) ja (12) verbit ovat perfektissä: *ovat menneet*, *on ollut*, koko aineiston tasolla liikutaan preesensistä perfektiin, joten henkilöt käsittelevät ruumiillisuuden konventioita menneisyydessä, nykyisyydessä ja tulevaisuudessakin. Edellä mainitut sisältösanat ovat esimerkkien (11) ja (12) mukaisesti niitä ruumiinosia, joihin vammat ja sairaudet kohdistuvat, esimerkiksi *kyynärpäät*, *olkapäät*, *polvi ja nilkka* sekä *alaselkä*. Kielelliset valinnat luovat näin ollen konkreettista dynaamisuutta tekstitasolle (VISK § 445). Henkilökuvissa edetään tästä myös refleктоivempiin näkemyksiin ruumiin muutoksien vaikutteista. Kuten seuraavissa esimerkeissä (13), (14) ja (15) nähdään, tekstitasolla käsitellään terveyden erilaisia ilmiöitä niiden syitä ja seurauksia nimeten:

13) *Kun vihdoin olin terve*, keho pystyi vastaanottamaan treenin paremmin kuin ennen.

14) Ymmärsin, että urheilu antaa paljon vain silloin, *kun se ei ole pakonomaista*.

15) Minulla on ollut kaikenlaisia vaivoja käsissä ja hartioissa, *ja välillä olen joutunut miettimään, pystynkö soittamaan*.

Esimerkit muodostuvat virkkeistä, joissa on kaksi lausetta: toinen ilmaisee henkilön kertoman huomion tietyistä aiheista ja toinen täydentää edellistä kuvaamalla ensimmäisestä aiheutuneita seurauksia tai oivalluksia. Esimerkkien (13) ja (14) mukaiset adverbiaalilauseet esittävät lauseen ilmaisemalle asiantilalle tulkinnallisen kehyksen. Kun-lause rajaa lauseiden sisällölle tietyn ajallisen kehyksen: *kun vihdoin olin terve* tai ehdon *kun se ei ole pakonomaista*. (VISK § 1114.)

Edellä esitellyt esimerkit vahvistavat dynaamiseen ruumiiseen tässä aineistossa liitettyjä näkemyksiä myös henkilöiden identiteettien kannalta. Tässä diskurssissa henkilöiden identiteetit piirtyvät pääasiassa yksityisyyden ympärille:

16) Pääsin syömishäiriöstä irti, kun tulin kaksikymmentä vuotta sitten *äidiksi*.

17) *Kolmekymppisenä* tullut pysähdys oli hyvä asia.

Muuttuvaa ruumiillisuutta käsitellään muun muassa esimerkin (17) mukaisesti eri ikävaiheissa oleva ”minän” sekä esimerkin (16) mukaisesti sosiaalisesti jaettujen roolien, kuten isyyden ja äitiyden kautta. Kyseisissä, identiteetin kehittymiseen liittyvissä

sisällöissä henkilöt tunnistavat yksityisten identiteettien kehityksen läpi elämän. Toisaalta aineistossa näkyy myös julkisen työidentiteetin vaikutukset ruumiissa tapahtuneisiin muutoksiin, kuten esimerkeissä (13) ja (15), erityisesti silloin, kun pohditaan ruumiillista pystyvyyttä omaan ammattiin nähden: *ja välillä olen joutunut miettimään, pystynkö soittamaan*. Tämän näkökulma on luonnollinen ilmiö aineiston kontekstissa. Tässä diskurssissa vallitsee siis Heikkisen (2012: 97) esille tuomat risteävät diskursiiviset kehät, joiden kautta myös henkilöiden diskurssi-identiteetit ovat nähtävissä monitasoisina.

4.3 Ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus

Ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus -diskurssissa näkyy vahvasti muille katsotun ruumiin näkökulma (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004: 29), sillä diskurssin merkitysisällöt käsittelevät sosiaalisen todellisuuden vaikutusta henkilöiden ruumiillisuuden kokemukseen. Tässä yhteydessä diskursiivinen ruumis rakentuu sosiaalisissa käytänteissä ja vallan verkoissa (Sarpavaara 2004: 42). Diskurssista välittyy vahvasti julkisuuden henkilöiden tottuneisuus heidän ulkonäkönsä kommentointiin, sillä lähes poikkeuksetta se tuodaan esille *palautteena* ja vain kerran ”kritiikkinä”, joka on syntaktisilta ominaisuuksiltaan negatiivisävytteisempi:

18) Olen saanut läpi työurani *palautetta ulkonäöstä*.

19) *Ulkonäössäni kommentoidaan* eniten paksuja hiuksiani.

Tekstitasolla tyyli on toteavaa, mikä vahvistaa neutraalin suhtautumisen vaikutelmaa. Osaltaan myös passiivin käyttö, kuten esimerkissä (19), säilyttää keskustelun yleisellä tasolla, eikä kuvaus kohdistu näin ollen tarkasti mihinkään toimijaan (Alho & Kauppinen 2008: 92; VISK § 110). Toisaalta ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus -diskurssissa kommentoijia käsitellään myös yksityiskohtaisemmin erityisesti silloin, kun kommentti on jäänyt henkilöiden mieleen. Kommentoijia nimetään sekä henkilöiden lähipiiristä että kauempaa, tuntemattomista ihmisistä:

20) *Kaveri* sanoi joskus, että *siitä (takapuolesta)* voisi lohkaista puolet hänelle ja se olisi silti *ihan ok*.

21) *Katsojat* kommentoivat *meikkiä, kampauksia ja vaatetusta*.

Poikkeuksen tähän tekee yksi aineiston henkilöistä, joka tunnistautuu myös itse toisten kommentoijaksi:

22) *Olen loukannut montaa naista huomauttamalla heidän painostaan.*

Esimerkeissä (20), (21) ja (22) on selkeät lauseiden ydinjäsenet, jotka kongruoivat keskenään: *kaveri sanoi, katsojat kommentoivat, olen loukannut*, näin ollen lausetasolla ilmaisu on varsin konkreettista (VISK §866). Lauseiden adjektiivit luonnehtivat kommentoituja ominaisuuksia tarkemmin (VISK § 603), jolloin sisällöllinen kielen aines on myös havainnollistavaa sekä kuvaavaa.

Sosiaalisten merkitysten paikkana rakentuva ruumis on tämä diskurssin keskiössä myös identiteettien näkökulmasta (Sarpavaara 2004: 42). Henkilöt käsittelevät ruumiillisuuttaan tässä diskurssissa ennen kaikkea julkisuuden henkilöinä, jolloin diskurssi-identiteetti muodostuu henkilöiden julkisen aseman pohjalta. Julkinen identiteetti näyttäytyy aineistossa kommentoinnin kohteena olemisen lisäksi työn mukana tuomien, sosiaalisesti jaettujen ruumiillisten käytänteiden kautta:

23) *Moni hämmentyy, kun otamme heti kunnolla kiinni.*

24) *Jos työt jatkuvat, minulla saattaa olla se (otsatukka) vielä viiden vuoden päästäkin.*

Lausetasolla sisällöt kuvataan esimerkkien (23) ja (24) mukaisesti ilmiöinä, reaktioina ja olemista merkitsevinä kokonaisuuksina (VISK § 459), joten intransitiivisuus on lähes ainoa näitä sisältöjä yhdistävä kielellinen ominaisuus (VISK § 891). Muuten kielelliset piirteet ovat näiltä osin hyvin vaihtelevia, mutta sisällöllisesti ne kuvaavat asioita, joita ammatillisessa yhteydessä ruumiillisuuteen kytkeytyy, kuten esimerkissä (23) tanssijoiden fyysisen kosketuksen normit sekä esimerkissä (24) näyttelijän ulkonäön vaihtuvuus roolien mukaan.

Julkinen identiteetti näyttäytyy aineistossa myös näkökulmien moninaisuutena, sillä jokainen henkilökuvissa esitelty henkilö kokee ruumiillisuuden eri tavoin. Tähän vaikuttaa luonnollisesti heidän ammattinsa ja rooli julkisuudessa. Televisiossa esiintyvät henkilöt kuvaavat ruumistaan pääasiassa kommentoinnin kohteena, kuten esimerkeissä (18) ja (19), mutta muilla julkisilla aloilla toimivat keskittyvät sosiaalisesti jaettuihin käytänteisiin esimerkkien (23) ja (24) mukaisesti. Merkittävää tässä diskurssissa kahteen edelliseen nähden on siis sosiaalisen ympäristön vaikutteiden merkitys. Koska henkilökuvat ovat lähtökohtaisesti omakohtaisia, ulkopuolisten äänien kuuleminen sisällöissä on huomionarvoista.

5 TULOKSET JA PÄÄTELMÄT

Tutkimuksessani lähdin selvittämään, millaisia ruumiillisuuden diskursseja Helsingin Sanomissa julkaistavassa henkilökuvasarjassa ”Sielu & Ruumis” esiintyy. Tavoitteenani oli eritellä analyysin avulla henkilökuvilla esille nousseita ruumiillisuuden kokemuksia niin, että niiden pohjalta on mahdollista muodostaa laajemmassa skaalassa tunnistettavissa olevia diskursiivisia kokonaisuuksia. Aineistoni analyysin perusteella henkilökuvasarjassa vallitsee kolme selkeää diskurssia: ruumiillisuus osana minäkuva, dynaaminen ruumiillisuus sekä ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus. Ruumiillisuus osana minäkuva -diskurssissa ominaisia kielenpiirteitä ovat yksikön ensimmäisen persoonan korostunut käyttäminen, adjektiiveilla ruumiin ominaisuuksien kuvaaminen ja havainnollistaminen sekä kopula- ja omistuslauseet vallitsevina lausetyypeinä. Dynaamisen ruumiillisuuden diskurssissa tyypillisinä piirteinä ovat intransitiivisuus, ruumiinosat sisältösanoina sekä ajallisen kehyksen tai ehdon asettavat adverbialilauseet ruumiin syy-seuraussuhteiden nimeämisessä. Ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus -diskurssissa puolestaan toteava ja paikoitellen passiivinen lausetason ilmaisu vuorottelee konkreettisemmän kuvailun kanssa.

Diskurssi-identiteetit näyttäytyivät aineistossa julkisen ja yksityisen identiteetin vuorotteluna sen mukaan, mistä aiheesta henkilökuviin henkilöt kertovat. Ruumiillisuus osana minäkuva -diskurssissa identiteetit jakautuvat yksityisen minuuden ja julkisen työminän välille. Tämä kuvaa erityisesti työn merkitystä henkilöiden identiteetin rakentumisessa: julkisessa työssä toimivalla sekä julkisuus että työ ovat osa minäkuva. Dynaaminen ruumiillisuus -diskurssissa yksityinen diskurssi-identiteetti vallitsee ja vaikuttaa läpi aineiston. Muuttuva, psyykinen ja fyysinen ruumis koetaan pääosin siis yksityisenä ilmiönä. Ruumiillisuuden sosiaalinen ulottuvuus -diskurssissa henkilöt identifioituvat puolestaan ennen kaikkea julkisuuden henkilöinä, mikä havainnollistaa erityisesti heidän suhtautumista rooliinsa julkisuudessa.

Tutkimukseni piirtää siis kokonaisuudessaan varsin selkeän kuvan ruumiillisuutta koskevien diskurssien kirjosta tässä journalistisessa kontekstissa. Näin ollen

aiempaan tutkimukseen nähden tutkimukseni tulokset syventävät käsitystä ruumiillisuutta koskevasta journalismista valtamediassa. Aiempien tutkimuksien päälinjat näkyvät myös tämän tutkimuksen tuloksissa, sillä Ansion (2012) tutkimuksessa painottuva biologisesti ja fyysisesti rakentuva ruumis on linjassa erityisesti dynaamisen ruumiillisuuden diskurssissa sekä Sarpavaaran (2004) erittelemä ruumis psyykkisenä, fyysisenä ja sosiaalisena kokonaisuutena kaupallisessa yhteydessä noudattelee koko tutkimukseni lähtökohtaa ja määritelmää ruumiillisuudesta. Esittelemieni kansainvälisten tutkimusten linjat median merkittävästä vaikutuksesta sosiaaliin käytänteisiin sekä normalisoidun kehonkuvan rakentumiseen tulevat osittain myös omassa tutkimuksessani esille (Rodgers 2016; Thompson & Hirschman 1995). ”Sielu & Ruumis” -henkilökuvasarja esitteleekin osaltaan monipuolisen skaalan erilaisia ruumiita sekä henkilöitä kokemusmaailmoineen.

Tutkimukseni tarjoaa kuitenkin edellä mainittuja tutkimuksia tuoreemman ja tarkemman kehyksen ruumiillisuuden diskurssien tarkasteluun. Tuloksissa ilmenneet diskurssit piirtävät ruumiillisuudesta kolmiulotteisen kuvan, joka noudattelee myös aiheesta kirjoitetun kirjallisuuden näkökulmia (Jokinen, Kaskisaari & Husso 2004) sekä tutkimuksen alkuvaiheessa muodostamaani hypoteesia. Tutkimuksessani on erityistä myös se, että ruumiillisuuteen kytkeytyvien diskurssien tarkastelu tehdään suoraa aineiston yksilöistä käsin, joten tutkimukseni tulosten voisi sanoa rakentuneen mikrotasolta makrotasolle. Tulosten taustalla vaikuttavat yksilöllisten henkilöiden ruumiillisuuden kokemukset, jotka nivoutuvat yhdessä tarkasteltuna laajalaiseksi ja yhtenäiseksi eri näkökulmia käsittäväksi diskursiiviseksi kokonaisuudeksi. Näin ollen tutkimukseni tuottaa tuloksillaan tutkimuskentälle uutta ja ajantasaista tietoa, mutta vahvistaa myös aiemmin tehtyjen tutkimusten huomioita.

On kuitenkin huomattava, etteivät tutkimukseni tulokset ole täysin aukottomia tai laajasti yleistettävissä, sillä tutkimuskehitykseni konteksti ja näkökulma ovat tarkasti rajattuja, kuten diskurssianalyysissä yleisestikin (Gee 2005: 113). Näin ollen myös aineistossani vaikuttavat sisällöt tuottavat tietoa vain juuri tämän kehyksen läpi. Toinen huomionarvoinen asia on aineiston luonne ja sen rakennusprosessi journalistisena tekstilajina: henkilökuvien kirjoittajalla on ollut suurin valta vaikuttaa siihen, mitä asioita lopulliseen julkaistavaan versioon päätyy. Nämä seikat kuitenkin huomioiden ja diskurssianalyysin peruseriaatteita noudattamalla (Gee 2005: 113–114) voidaan todeta, että tutkimukseni tulokset ovat diskurssianalyttisen tutkimustradition mukaisesti perusteltuja. Tavoitteenani oli tehdä laadullinen selvitys ruumiillisuuden diskurssista Helsingin Sanomien henkilökuvasarjassa, joten aukottomuus ei ole tutkimukseni kehityksessä edes tarkoituksenmukaista.

Tutkimukseni viitekehyksestä ja erityisesti sen käsittelemästä ilmiöstä olisi mahdollista kehittää myös jatkotutkimuksia. Ruumiillisuus, sen kokeminen sekä sen ympärille rakennetut representaatiot ja diskurssit muuntuvat jatkuvasti

yhteiskunnallisen keskustelun edetessä ja näkökulmien laajetessa. Siksi ruumiillisuuden ilmiöiden erilaisiin ilmentymiin on tärkeää kiinnittää huomiota jatkossakin tutkimuksen kentällä. Ruumiillisuus ilmiönä taipuu monenlaiseen tutkimukselliseen viitekehukseen, joten siihen keskittyvän tutkimuksen toivoisi olevan jatkossakin mahdollisimman monipuolista. Tutkimukseni aineisto, Helsingin Sanomien henkilökuvasarja "Sielu & Ruumis", tarjoaa myös jatkotutkimusmahdollisuuksia aineistona erityisesti tutkimukseni kaltaisiin, tarkoin rajattuihin tutkimusideoihin. Pureuduin tutkimuksessani henkilökuvasarjassa esiintyviin ruumiillisuuden diskursseihin kielitieteellisestä näkökulmasta ja siinä mielessä yleisellä tasolla, että jatkotutkimuksissa aineistosta olisi mahdollista tarkastella tarkemmin muun muassa sukupuolittuneita diskursiivisia sisältöjä tai narratiivisuuden luomisen tapoja. Narratiivisuuden lisääntyessä journalismin kentällä yleisenä tyylikeinona on oleellista tehdä myös tieteellisiä katsauksia näihin uusiin media-alan ilmiöihin, ja selvittää, millä tavoin se vaikuttaa todellisuuteen, jota media yleisölleen välittää.

LÄHTEET

- Alho, Irja & Kauppinen, Anneli 2008: *Käyttökielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ansio, Virpi 2012: *Ruumiillisuuden sosiaalinen todellisuus Liikunta & Tiede -lehdessä vuonna 2011*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston liikuntakasvatuksen laitos.
- Benwell, Bethan & Stokoe, Elizabeth 2006: *Discourse and identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Fairclough, Norman 1995a: *Media discourse*. London: Edward Arnold.
- Fairclough, Norman 1995b: *Critical discourse analysis: The critical study of language*. London: Longman.
- Fairclough, Norman 2004: *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Taylor & Francis.
- Gee, James Paul 2005: *An introduction to discourse analysis: Theory and method*. New York: Routledge.
- Heikkilä, M. 2004: *”Olo oli kuin makkaralla nakinkuorissa” Diskurssianalyysi nuorten naisten keho-
päiväkirjoista*. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopiston kasvatustieteiden laitos.
- Heikkinen, Vesa 2012: *Genreanalyysi: Tekstilajitutkimuksen käsikirja*. Helsinki: Gaudeamus.
- Heikkinen, Vesa 2020: *Tekstianalyysi: Miksi kielellisillä valinnoilla on merkitystä?* Helsinki: Gaudeamus.
- Hietaoja, Emma 2020: *”Ikävä oli fyysistä.” – Ruumiillisuus ja ruumisidentiteetti Salla Simukan Lumikkiritilologiassa ja Hanna Männikkölahden selkomukautuksissa*. Maisterintutkielma. Jyväskylän yliopiston musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos.
- Ilmonen, Kari 2015: *Muuan diskurssianalyysi. Esimerkkinä Chydenius-instituutin vaikuttavuustutkimus*. – Valli, Raine & Aaltola, Juhani (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 2, Näkökulmia aloittelevolle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin* s. 134–148. (4. uud. p.). Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jokinen, Arja, Juhila, Kirsi & Suoninen, Eero 1999: *Diskurssianalyysi liikkeessä*. Tampere: Vastapaino.
- Jokinen, Eeva, Kaskisaari, Marja & Husso, Marita 2004: *Ruumis töihin! Käsité ja käytäntö*. Tampere: Vastapaino.
- Järvi, Ulla 2011: *Media terveyden lähteillä. Miten sairaus ja terveys rakentuvat 2000-luvun mediassa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kniivilä, Sonja, Lindblom-Ylänne, Sari & Mäntynen, Anne 2017: *Tiede ja teksti: tehoa ja taitoa tutkielman kirjoittamiseen*. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuiri, Kaija 2012: *Johdatus semantiikkaan*. Helsinki: Finn Lectura.
- Lehti, Lotta, Haapanen, Lauri & Kääntä, Liisa (toim.) 2018: *Diskurssintutkimuksen menetelmistä. On the methods in discourse studies*. – *AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2018 (11), s. 4–19.
- Levaniemi, Aino & Maaskola, Niina 2019: *”Kun käsistä tuli siivet” Ryhmämuotoisen tanssi-liiketerapiaintervention vaikuttavuus ja masennuskuntoutujien ruumiilliset muistot ryhmästä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Jyväskylän yliopiston psykologian laitos.
- Mäntynen, Anne & Pietikäinen, Sari 2019: *Uusi kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- Rodgers, Rachel 2016: *The role of ”Healthy weight” discourse in body image and eating concerns: An extension of sociocultural theory*. – *Eating Behaviors* (22) s. 194–198.
- Sarpavaara, Harri 2004: *Ruumiillisuus ja mainonta: Diagnoosi to-mainonnan ruumiillisuusrepresentaatioista*. Tampere: Tampere University Press: Taju.

- Seppänen, Janne & Väliverronen, Esa 2012: *Mediayhteiskunta*. Tampere: Vastapaino.
- Thompson, Craig & Hirschman, Elizabeth 1995: Understanding the socialized body: A post-structuralist analysis of consumers' self-conceptions, body images and self-care practices. – *Journal of Consumer Research* 22 (2) s. 139–153.
- Malmberg, Katarina 2019: *Ei mitään hävettävää*. – <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000006235241.html> 9.12.2020
- Määttänen, Juuso 2020: *Suomessa alkaa ohjelma, joka on ärsyttänyt ihmisiä ennen ensimmäistään jaksoa: Nakudeittisarjalla on tekijöiden mukaan vahva yhteiskunnallinen sanoma*. – <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000007611040.html> 9.12.2020
- Tikkamäki, Mari 2016: *Puolikkaat miehet, maalatut naiset. Sukupuolen ja ruumiillisuuden speaktaakelit performatiivoina Leena Parkkisen romaanissa Sinun jälkeesi, Max (2009)*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston taiteen ja kulttuurintutkimuksen laitos.
- Laukka, Pippa 2018: *Kehopositiivisuusiässä on paljon samaa ehdottomuutta kuin aikanaan kieltoissa*. – <https://www.hs.fi/hyvinvointi/art-2000005767313.html> 9.12.2020
- VISK = Auli Hakulinen, Maria Vilkuna, Riitta Korhonen, Vesa Koivisto, Tarja Riitta Heinonen ja Irja Alho 2004: *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. – <http://scripta.kotus.fi/visk> 9.3.2021.

